
FINSKA VETENSKAPS-SOCIETETEN
MINNESTECKNINGAR OCH FÖREDRAG
IV: 2

DRÄNKTA LÄNDER OCH KULTURER

*FÖREDRAG HÅLLET VID FINSKA VETENSKAPS-SOCIE-
TETENS SAMMANTRÄDE DEN 19 OKT. 1925*

AV

WILHELM RAMSAY

HELSINGFORS

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG
1 9 2 6

HELSINGFORS 1926
MERCATORS TRYCKERI AKTIEBOLAG

Nere i Eufrats och Tigris deltaland och dess närmaste omgivning (fig. 1) ligger hemlandet för en urgammal kultur, kanske den allra äldsta av de högre kulturerna. Den uppbars av ett folk, som blivit kallat sumerer, och vi hava lärt känna den genom arkeologiska utgrävningar av ruinhögarna efter deras gamla städer, t. ex. Lagash, m. fl. på deltat, Mukkayar eller Abrahams Ur i Kaldéen på dess södra sida och Susa på dess norra. Redan i de allra djupaste skikten av dessa forna samhällen anträffas bevis för att kulturutvecklingen var mycket långt hunnen vid deras grundläggning. Åkerbruk, boskapsskötsel och fruktodling voro huvudnäringarna. Fynd av vackert utförda keramiska produkter visa, att krukmakeriet redan bedrevs som industri av särskilda hantverkare, och utsmyckningen av dessa krukor visar, att konstsinne, estetiska regler för deras dekorering redan då fanns. Det fanns säkert också andra hantverkare än krukmakare, såsom vävare m. m., med andra ord samhällsklasser åtminstone efter yrke, sannolikt också efter andra grunder. De hårda arbetsredskapen gjordes vid denna tid ännu väsentligen av sten, men tekniken var långt hunnen uti materialets tillformning och slipning. Av metaller synes åtminstone kopparn hava varit känd och använd. Man har trott sig finna de första spåren till piktografi redan i de djupaste utgrävda lagren, och vissa begravningsskick m. m. d. hänvisa på bestämda religiösa föreställningar.

En så högt stående kultur som denna måste hava föregåtts av en lång utveckling. Det har behövts långa tider, innan de lämpliga vilda djuren blivit domesticerade, innan de mest egnade växterna blivit funna och förädlade till odlingsväxter. Den fulländade tekniken vid tillverkning av stenredskap kan ej hava uppkommit utan tidigare skeden med grövre arbetsmetoder och produkter. Den vackra keramiken och textilvarorna förutsätta ju även en föregående utveckling.

Men av denna utveckling har man icke funnit några spår i Sumer eller dess närmaste omgivning. Det är tydligt att denna kultur med alla

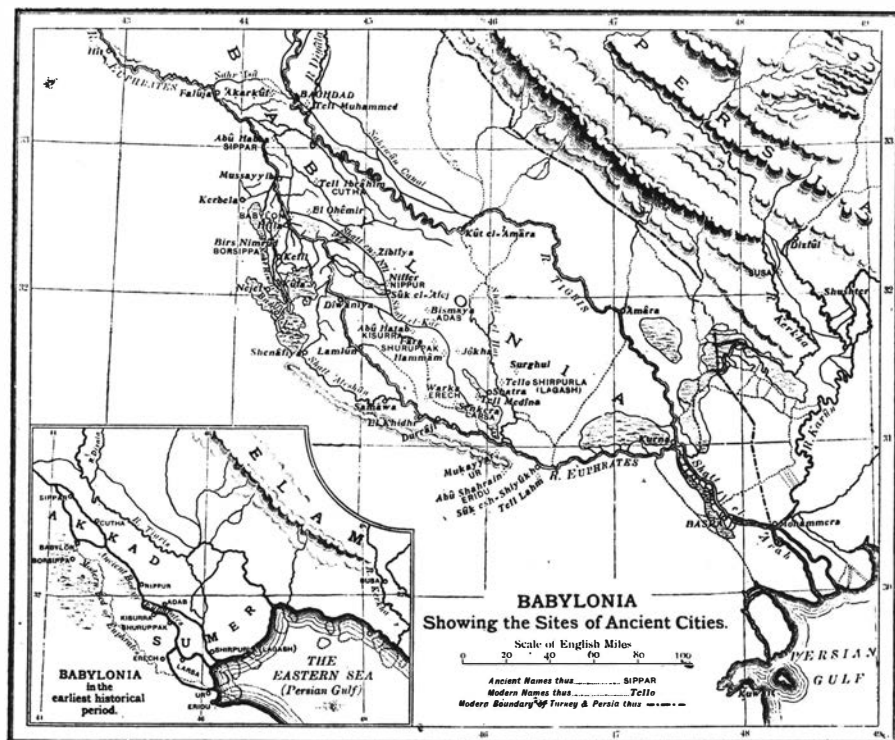

Fig. 1. Karta över Babylonien, visande läget av de äldsta städerna.

Från L. W. King.

ovan uppräknade vinningar måste hava invandrat till det kaldeiska landet. Men alla försök att finna dess urhem hava hittills visat sig fåfänga, vare sig man riktat blickarna mot Indien, Centralasien eller andra mer eller mindre avlägsna trakter. Därför synes det mig sannolikast, att varken sumererna eller deras kultur invandrat från fjärran länder, utan från det närmaste grannskapet till Sumer och Elam, nämligen från den Persiska vikens botten, — ett antagande, som har kraftigt stöd i våra föreställningar om den geologiska utvecklingens gång under kvartärperioden.

Under kvartärperiodens förra del uppträdde istider på jorden, icke endast en, utan flere, vilka omväxlade med s. k. interglaciala tider. När de forna nedisningarna voro som störst, intogo de en sammanlagd areal av c:a 60 miljoner km². Under interglacialtiderna åter voro landisarna reducerade till sina nuvarande dimensioner, sammanlagt c:a 15

miljoner km² eller ännu mindre. Till bildningen av landisarna åtgick det stora kvantiteter vatten. Dessa togos från havets förråd, och dess yta sjönk därför betydligt. Under interglaciala och postglaciala tider steg havets yta åter, i den mån landisarna smulto ihop eller försvunno.

I dessa omständigheter har man bl. a. sökt förklaringen till de nivå-förändringar genom vilka korallreven vuxit upp från djup, många gånger större än det djup, vid vilket korallerna kunna leva och arbeta. Enligt DARWIN var vattnets djup ringa när dessa rev begynnade bildas, men har sedan ökats, och i den mån detta skett, hava korallerna höjt på sina rev (fig. 2). Deras första uppkomst skulle då förläggas till de stora nedisningarna, som höllo havets yta vid låg nivå; deras tillväxt har försiggått när havets vattenmängd ökades genom landisarnas avsmältning.

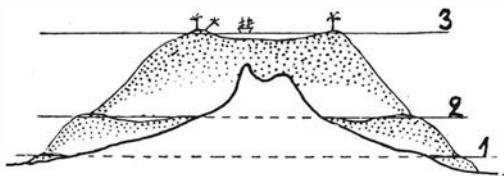

Fig. 2. Korallrevens uppkomst enligt Darwin.

I samma omständigheter ser en holländsk forskare MOLENGRAAFF, för att taga ett annat exempel, orsakerna till de betydande växlingarna hos havsytans nivå på Sundaplatån i Ostindien. Enligt hans vackra undersökningar bildade denna del av havets botten en gång förr ett fastland, som förband Sumatra, Java och Borneo med Malakkahalvön (fig. 3). Dessa länders vattendrag förenade sig till ett gemensamt flodsystem, vars dalgångar upptäckts genom djuplodningar. Fiskfaunan i floderna på Sumatra och Borneos västra sida innehåller till stor del alldeles identiska arter, tydande på det gemensamma ursprunget från det gemensamma flodsystemet, medan stor olikhet råder mellan fiskfaunan i floderna på Borneos östra och västra sida, emedan de ej sammanflutit. Den tennmalm förande sanden och gruset, som i dessa trakter fyller dalbottnarna på land, ligger även i de submarina dalgångarna, från vilka den vinnes genom muddring. Det var i så sen tid Sundaplatån var fastland, att ingenting hindrar oss föreställa oss densamma bebodd av människor.

Den geologiska litteraturen är rik på uppgifter om submarina dalar, deltan, döda skogar och torvmossar utanför de nuvarande kusterna. Forskarna hava i många fall sökt lokala orsaker till dessa företeelser eller tänkt, att de utmärka blott vissa gebit. Dessutom synes en kritisk sovring av materialet utmönstra många av dessa bevis för positiv strandförskjutning. Dock kvarstå från de mest spridda delar av jorden så

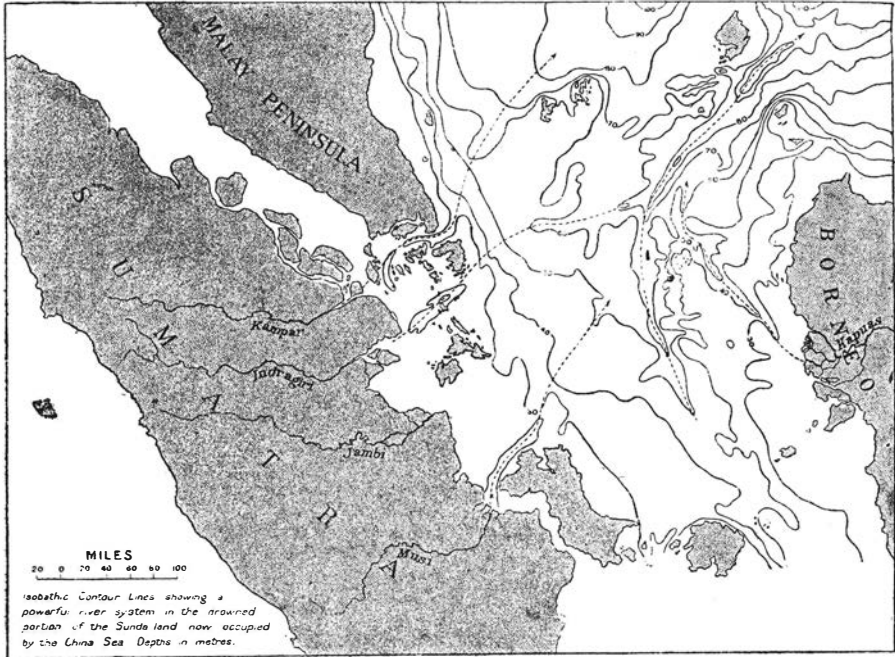

Fig. 3. Karta över en del av Sundaplatån mellan Sumatra och Borneo, visande dränkta dalar och flodsystem på havets botten.

Från G. A. F. Molengraaff.

talrika och enstämmiga uppgifter av denna art, att man knappast kan tvivla på allmänna re- och transgressioner av havet eller s. k. eustatiska nivåförändringar i samband med de stora nedisningarnas uppträdande och försvinnande.

I sådana trakter, som varit täckta av forna inlandsisar, hava rörelser hos jordskorpan sällat sig till havsytans eustatiska oscillationer och åstadkommit särskilda komplikationer, såsom fallet är t. ex. i Nordeuropa, som på grund av isbelastningen under istiden var nedpressat till stort djup, men sedan stigit åtminstone så mycket som de högst liggande gamla strandlinjerna angiva, eller nära 300 m i de centrala delarna av Fennoskandia.

Andra komplikationer uppträda i områden, i vilka unga bergskedjeveckningar ägt rum och ännu under kvartärtiden påverkat jordskorpan, t. ex. i Medelhavsländerna. Men på de delar av jorden, som legat utanför verkningarna av sena krustalföreteelser i bergveckningszonerna eller belastning av nedisningar, gestalta sig förhållandena mindre invecklade:

under glacialtider låga nivåer hos havsytan, under postglacial- och interglacialtider den nuvarande eller ännu högre nivå, i fall klimaten då voro varmare än de nuvarande och landisarna mindre. En fullständig bortsmältning av de nutida landisarna ($15 \text{ milj. km}^2 \times 800 \text{ m}$) skulle enligt uppskattning höja havets yta 30—40 m.

Från sådana varmare interglacialtider härröra säkert flere av de ända uppe vid nämnda nivåer liggande kvartära strandlinjer, som omnämnas från olika delar av jorden, som ej varit utsatta för nedisningar, ävensom plåtår och terrasser, som bildats i dalgångarna, när flodmynningarna befunno sig vid högre nivåer än nuförtiden. På dem förekomma mångenstädes rester efter s. k. paleolitiska kulturer, eller mycket gamla stenålderskulturer, som således skulle vara interglaciala.

Under glacialtiderna åter sänktes flodmynningarna, floddalarna fördjupades och kusterna drogo sig mer eller mindre långt bort från sitt nuvarande läge. Sänkningen av havets yta har kunnat vara 150—300 m, om såsom numera allmänt antages, de stora nedisningarna ($50\text{—}60 \text{ milj. km}^2 \times 1,000\text{—}3,000 \text{ m}$) uppträdde samtidigt i de forna glaciationsgebiten. De nuvarande kontinenterna lågo därför då högre över havsytan än i våra dagar och erbjödo — under istiderna — mindre angenäma uppehållsorter för människorna, än landområdena utanför de nuvarande kusterna. På dem voro klimaten gynnsammast och växtligheten frodigast. Främst sökte sig människorna väl till sådana trakter. Till dem hörde den Persiska vikens botten.

Enligt djupkartorna (fig. 4) kan man föreställa sig, att den bildade en bred dal, som med tilltagande djup (till c:a 80 m) sträckte sig från Schatt-el-Arab till sundet vid Hormus. I densamma framflöt en väldig flod med de förenade vattnen från Eufrat och Tigris jämte tillskott från Iran, och allteftersom havets yta sjönk eller steg, vandrade flodens mynning än utåt, än inåt viken (dalen), uppgrundade densamma och åstadkom den jämna utfyllning, på vilken bottenreliefen häntyder.

I detta dalland på en låg nivå var klimatet gynnsammare och gjorde sig istiden mindre kännbar än högre upp vid Tigris och Eufrat. Landskapet inbjöd en intelligent befolkning till utveckling av jordbruk och boskapsskötsel. Man valde de lämpligaste växterna och djuren, och det uppstod en vid den stora floden bunden svämlands- och övervattningsodling. Här gjordes de stora tekniska framsteg, som redan den äldsta kända sumeriska kulturen uppvisar, och här utvecklade sig tidigt religion och samhällsordning, ty dal- och övervattningsodlingen gick icke utan sammanslutning och inbördes ordnade förhållanden.

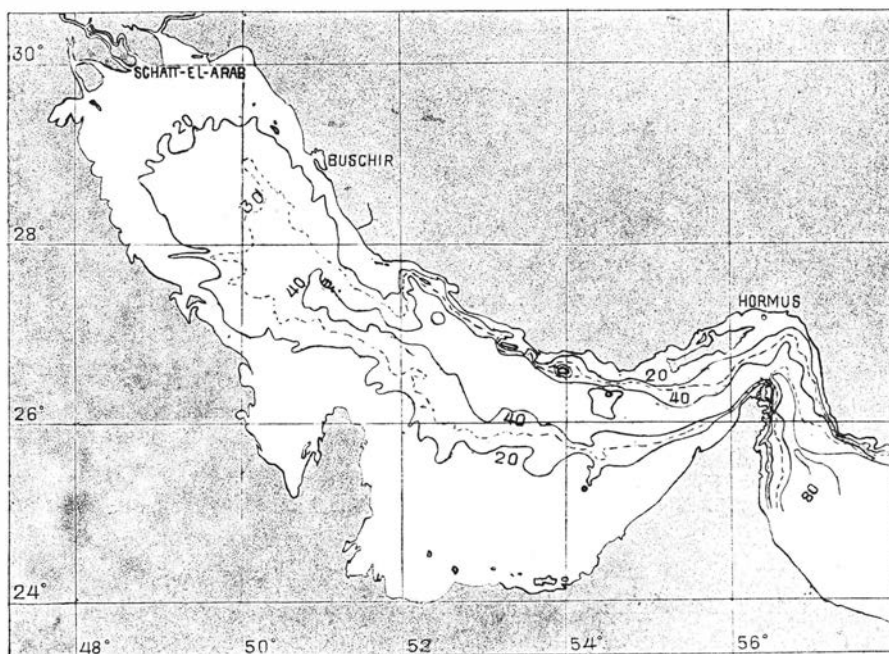

Fig. 4. Djupkarta över Persiska viken. Enligt Engelska amiralitetets sjökort. Djupen angivna i famnar.

För denna utveckling av en högre kultur stod hela den långa tidrymd tillbuds, under vilken den sista stora istiden varade och höll havets yta vid så låg nivå, att den Persiska vikens botten var land. Men med förbättringen av klimaten och minskningen av landisarna steg havet och fyllde småningom Persiska viken, drivande dess befolkning upp i 'Tigris' och Eufrats dal, ty varken Iran i norr eller Arabien i söder bjödo de nödiga betingelserna för den svämlandskultur, vid vilken man vant sig. Därför finnas de äldsta lämningarna av sumeriska och elamitiska samhällen vid den Persiska vikens inre ända, på båda sidor om Eufrat-Tigris-deltat och på dess sydöstra del.

Enligt kilskriftliga urkunder lågo dessa orter ursprungligen nära havet eller nära en väldig lagun innanför Karunflodens delta. De mesopotamiska floderna hade således redan vid tiden för sumerernas inflyttning uppbyggt ett ansevärt delta. Dels förefanns helt visst betydliga rester av ackumulationer från interglaciala epoker, dels hade deltat i postglacial tid icke tillväxt genom utfyllning av Persiska viken från dess ursprungliga innersta ända, vid Bagdad ungefär, utåt, utan

genom flodernas avlagrande arbete under det mynnigen förflyttades från vikens yttre delar inåt och alltmera lyftes.

Boplatserna grundades på flodslätten nära vattenytans nivå, invid vilken även de understa kulturskikten anträffats vid somliga utgrävningar. Endast i den mån marken höjdes genom påfyllningsarbeten eller genom hopning av avfall och rester av äldre byggnader, kunde den fasta bosättningen hålla stånd i kampen mot följder av deltabildningen: nämligen insvämning i sediment och stigningen av grundvattnet. Så länge havets yta höjdes, växte deltabildningen sannolikt snabbare än kulturskikten, som sålunda begrovos även i områden, som ej direkt överskredos av havet. Men när transgressionen avstannade, inträdde en viss avspänning och jämvikt i sedimentationen, som gjorde det möjligt för städerna att fortväxa över deltaplanet.

På grund av alla dessa omständigheter är jag benägen anse, att de äldsta anträffade kulturskikten i Sumer angiva den tid, vid vilken landsarna efter den sista istiden förminskats ungefär till sitt nuvarande omfång och havet blivit fyllt ungefär till sin nuvarande volym. — Alldenstund denna transgression var eustatisk, måste alla kulturstadier, som uppträda vid dess avslutning på olika delar av jorden, vara samtida med den äldsta sumeriska kulturen. Ett sådant representeras av de äldre skaldyngerna eller kökkenmöddingarna i Danmark. Dessa äro väldiga högar av skal efter musslor och andra havsdjur, som tjänat till föda för forntida strandbyggare. I hoparna ingår också annat avfall från deras måltider, såsom ben av landdjur m. m. ävensom lämningar av de redskap man använde, av vilka i synnerhet de av sten och ben motstått tidens tand. Såväl dessa inventarier som alla andra omständig-

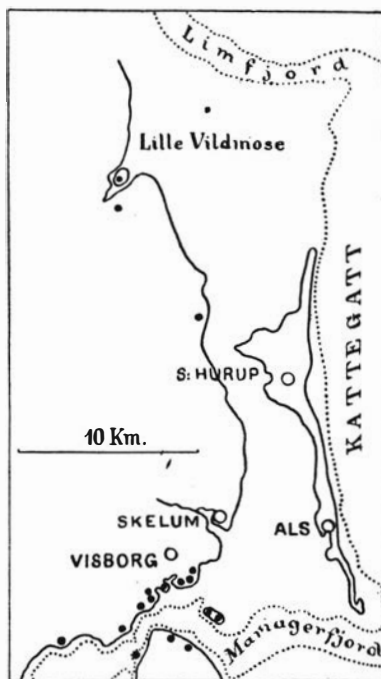

Fig. 5. Ett parti av Danmarks kust under äldre stenåldern. Stenåldersstranden är heldragen, den nutida prickad. De stora svarta prickarna ange kökkenmöddingar eller stenåldersboplatser. Enligt A. P.

Madsen och S. Müller.

heter hänvisa på att här levde ett folk på jägar- och samlarståndpunkt. Efter en av de bäst undersökta skaldyngerna vid Ertebölle har kulturen och skedet fått benämningen Erteböllekultur.

Kökkenmöddingarna ligga icke vid den nuvarande havsstranden, utan vid gamla strandterrasser och strandvallar, som beteckna gränsen för det s. k. Litorinahavets utbredning (fig. 5). Denna gräns ligger icke överallt vid samma nivå, utan stiger mot det inre av Fennoskandia,

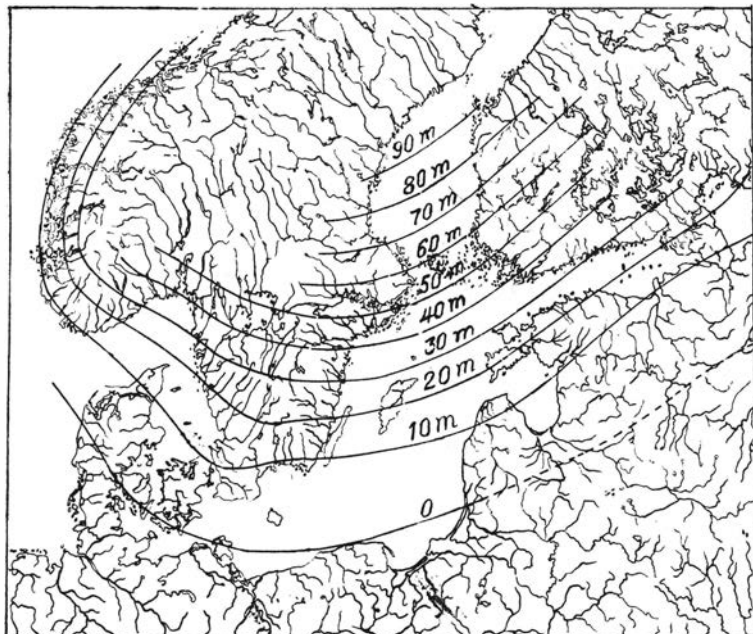

Fig. 6. Isobaser — eller linjer för lika stor nivåförändring — för landhöjningen efter det havsyttans stigning i postglacial tid avstannat, eller sedan Litorinahavet hade sin största utbredning.

såsom fig. 6 visar. Därför ligga de stenåldersboplatser, som äro samtidiga med Erteböllekulturen i Danmark, högre upp och längre från kusten i Sverige och Finland än i Danmark. I vårt land hör till dem bl. a. de äldsta stenåldersboplatserna invid Litorinahavets gräns i Kyrkslätt och Esbo (fig. 7). Även deras beboare stodo på ett ganska primitivt kulturstadium.

Man har ansett att orsaken till Litorinahavets utbredning stode att söka i en andra landsänkning, som följt efter den, som avbrutit den

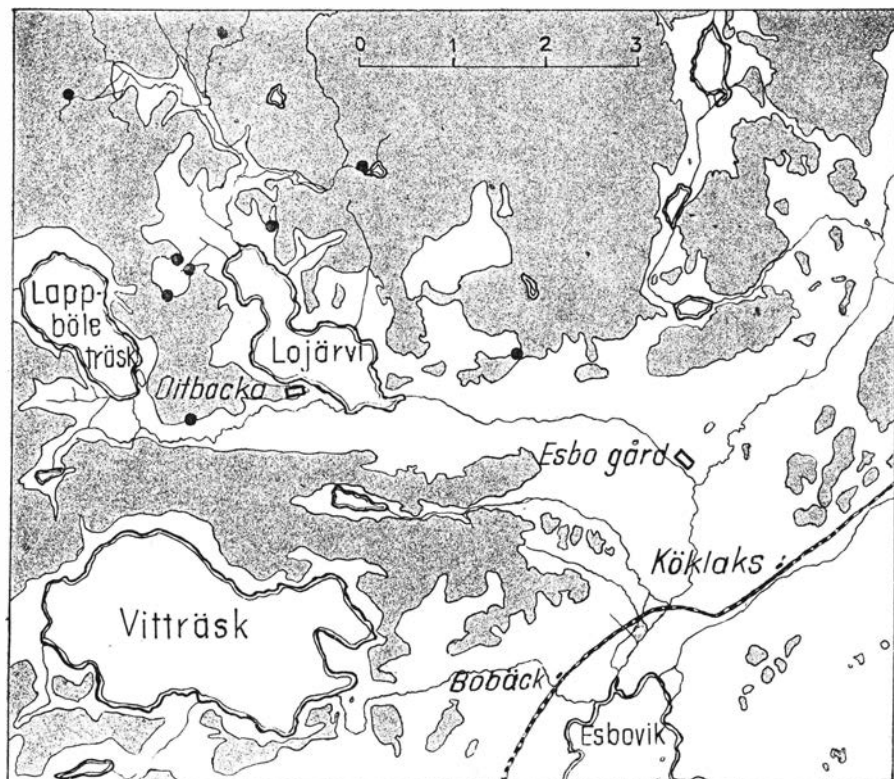

Fig. 7. De äldsta stenåldersboplatserna (svarta prickar) i Esbo och Kyrkslätt samt land (grått) och hav (vitt) vid tiden för Litorinahavets största utbredning. Stranden 34 m ö. h. Skalan anger km. Enligt A. Europaeus.

landhöjning, som följde efter den sista nedisningen. Enligt min mening åter hava vi, allt sedan landet befriades från inlandsisen, haft en jämt pågående landhöjning. Havets förnyade utbredning under Litorinahavets tid berodde därpå, att havsytans stigning i följd av landisarnas avsmältning för en tid blev snabbare än landets stigning i de periferiska delarna av höjningsområdet. När havet blev fyllt till sina nuvarande bräddar, fortgick landets stigning alltså jämt och lyfte de då bildade stränderna över havets nivå. — Dessa lyfta s. k. Litorina-stränder äro således samtida med dem, vid vilka havets stigning avstannade också vid Persiska viken. Enligt de senaste geokronologiska uppskattningarna av svenska geologer utbildades Ertebölletidens, d. v. s. Litorinahavets stränder c:a 4500 år f. Kr. Av samma storleksordning är den av

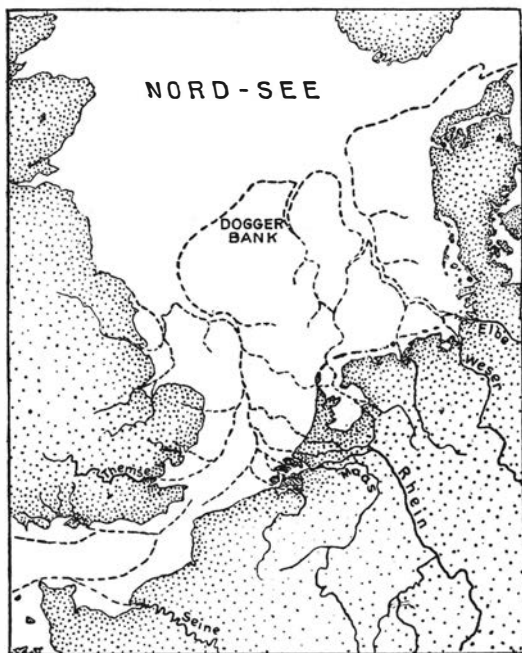

Fig. 8. Dränkta landområden i Nordsjön
Från K. Andrée enl. Cl. Reid.

KING, LANGDON m. fl. antagna åldern för den äldsta sumeriska kulturen.

Alltså, medan man nere vid Persiska viken hunnit till ett väl utvecklat åkerbruk, fruktodling och boskapsskötsel samt en högt stående teknik vid tillverkning av stenredskap, textilvaror och lergods ävensom en begynnande användning av koppar och ansatser till skrift och levde i samhällsordning, fanns här uppe i Norden ännu blott vilda folkslag på jägar- och fiskarståndpunkt med rätt primitiva flint- och stenverktyg.

Jag har velat betona den användning tidpunkten för maximum av den post-

glaciala eustatiska transgressionen kan få för kronologisk jämförelse av förhistoriska utvecklingsskeden. Svårigheter yppa sig naturligtvis i tillämpningen. De härröra förnämligast därav, att de postglaciala nivåförändringarna på stora delar av jorden betingats icke endast av havsytans eustatiska rörelser, utan även av rörelser hos jordskorpan. Det är icke alltid lätt eller ens möjligt att avgöra, till vilken grad den ena eller den andra av dessa komponenter medverkat till strandförskjutningen. Trots dessa inskränkningar erbjuder metoden dock så pass lovande utsikter, att jag frestats till ett par försök att använda den.

Under ett visst skede av den postglaciala tiden lågo de perifera delarna av de från nedisning befriade områdena högre över havet (på den tiden) än i våra dagar. I följd därav var botten i Kattegat, Nordsjön och Engelska kanalen till stor del fastland och de Brittiska öarna förbundna med varandra och kontinenten (fig. 8). Med bottenkrapor och trawlar har på flere ställen, t. ex. på Dogger Bank, upphämtats stycken av torv, ben av mammut, ren, hjort m. fl. landdjur samt stenåldersredskap. Utanför Frankrikes västkust sträckte sig likaledes fast-

landsområden, såsom dränkta skogar och submarina dalar intyga, och över huvud, så länge den av nedisningarna föranledda regressionen hos världshavet varade, lågo kontinenternas kuster utanför de nuvarande. De sedermera, vid havets stigning, översvämmade trakterna voro säkert befolkade, eftersom Europa redan då hade innevånare, och vid deras kuster uppehöll sig, tänker jag, föregångarna till kökkenmödding-folken och andra strandbyggare. Sedan tvang det stigande havet dessa kuststammar att retirera ända upp till gränsen för dess transgression. Det är där vi nu anträffa deras säregna kustkulturer: i Skandinavien Ertebölle och dess motsvarigheter, på de Brittiska öarna boplatserna på den s. k. 25-fots stranden, vidare den s. k. Campigny-kulturens boplatser från Flandern till Bretagne, så det s. k. asturiska stenåldersskedet vid Biscayabukten och slutligen kökkenmöddingarna i Portugal vid Tajos mynning.

Trots många olikheter mellan Ertebölle-Campigny-kulturerna i norr och det asturiska skedet och de portugisiska kökkenmöddingar i söder måste vi hålla dem för samtidiga. De florerade när havets stigning efter istiden avslutades. Och alla äga det gemensamt, att de räknas en var av sitt lands arkeologer såsom det allra äldsta stadiet av neolithicum eller den yngre stenåldern, ehuru de ännu samtliga bibehållit starka drag av den äldre stenålderns, paleolithicums, kännetecken.

Vid denna tid nåddes nämligen dessa folk vid Kattegats, Nordsjöns och Atlantens kuster av de första impulserna från den nya — den neolitiska kulturen. I Skandinavien uppträda de första slipade sten- yxorna. I Frankrikes Campignykultur förekommer likaledes en del slipade stenredskap, men därtill märkes keramik, ben av tamboskap, handkvarnar och avtryck av sädeskorn och ax på lerkärnen. Beboarna av de asturiska kökkenmöddingarna voro främmande för dessa framsteg, och det är ovisst, om de i Portugals skalthögar funna små handkvarnarna användes till malning av säd.

Avslutningen av havets postglaciala stigning betecknar således i västra Europa gränsen mellan paleolithicum och neolithicum. Det är naturligtvis en av omständigheterna betingad tillfällighet, att de första känningarna av den neolitiska kulturen nådde dessa nejder samtidigt som havet blev fullt efter den sista nedisningen. Ett sådant sammanträffande till tiden mellan tvenne alldeles skilda slag av företeelser har därför icke förekommit överallt på jorden. Vi hava även sett, att sumer- rerna vid tiden för avslutningen av havets stigning redan säkert för mycket länge sedan lämnat det paleolitiska stadiet bakom sig och hunnit

till en högsta neolitisk kultur med kunskap om kopparn. Och i föreliggande uppgifter om Egypten tycker jag mig finna antydningar till att kulturen även där befann sig på ett långt framskridet neolitiskt, ja kalkolitiskt stadium, innan havets postglaciala transgression nådde sitt maximum.

I ett flodland sådant som Egypten måste en djupgående erosion och dalbildning hava ägt rum under istiderna, då havets yta intog ett lågt läge och flodens fall var betydande, medan åter riklig avsättning av grus, sand och slam rådde i Nildalen under interglaciertiderna, då havets yta intog ett högt läge och flodens nivå var lyft. Ju varmare interglaciertiderna voro och ju mera landisarna smultit ihop, desto högre och mäktigare blevo sedimenten. Betydliga återstoder av dalfyllningarna under pre- och interglaciala epoker bilda ackumulationsterrasser och plataer, på vilka man funnit paleolitiska sten- och flintföremål.

Under glaciertiderna, då Nilen sänkte sig och dalen fördjupades, drog sig befolkningen ned på dess botten. Lämningarna efter deras verksamhet blevo inbäddade och dolda vid därpå följande ackumulation vid havets stigning.

Under den sista istiden var erosionsbasen åter sänkt, Nildalen fördjupades och befolkningen levde på och odlade dess botten, långt under den nuvarandes nivå. I alluviet ovanför Nildeltat har man stött på ben av husdjur, krukskärvor m. m. över 20 m under flodslätten, som bildades när havet steg och flodbädden höjdes under den postglaciala tiden. Ett par av de äldsta gravfälten vid randen av Nilslätten tyckas t. o. m. hava sin fortsättning in under alluviet. PEET yttrar om denna sak:

»I betraktande av att praktiskt taget alla egyptiska gravfält ligga just vid randen av odlingen, månne det icke under densamma kan förekomma ännu äldre predynastiska gravfält, uppkomna förrän alluviet nådde sin nuvarande gräns? I och för sig ligger det ingenting omöjligt i en sådan förmodan, men man måste betänka, att läget av de äldsta kända gravarna visar, att gränserna för odlingen ändrat sig högst obetydligt under de senaste 5000 åren och att det skulle vara ganska osannolikt att just före sequence datum 30 hade inträffat en förändring, varigenom alla äldre gravfält hade blivit inbäddade.»

En sådan förändring i sedimentationen just före sequence 30, eller de äldsta predynastiska gravfältens tid, ter sig icke så osannolikt för mig som för PEET. Det är den tidpunkt, då den postglaciala stigningen av havet fullbordades och den nuvarande flodnivån ungefär uppnåddes

med avstannande sedimentation i Övre Egypten, där slamavlagringen dittills varit snabbare och betydligare, så länge Nilens mynning befann sig i stigande.

Kulturen vid FLINDERS PETRIES Sequence 31 visa oss ett högt neolitisk kulturstadium med åkerbruk och boskapsskötsel, konstindustri av olika slag och fina begravningar. Samtidigt levde man här i Norden på erteböllevis.

Med detta föredrag, som till väsentliga delar är en upprepning av vad jag framförde vid det nordiska arkeologmötet i somras, har jag velat länka uppmärksamheten på två viktiga konsekvenser av de eustatiska växlingarna hos havsytans nivå under glaciala, interglaciala och postglaciala tider, nämligen.

1. Under istiderna, då havets yta stod lågt, utbredde sig utanför de nutida kusterna mer eller mindre vidsträckta landområden, som nu äro översvämmade av havet. På dem rådde de relativt gynnsammaste klimatförhållandena och de bästa existensvillkoren för människorna. I främsta rummet voro just de befolkade under istiderna, och många av dem äro kanske urhemmen för kulturer, som uppträda under påföljande interglaciala och postglaciala epoker. Såsom exempel valdes Persiska viken och den sumeriska kulturen.

2. Under interglaciala och postglaciala epoker, då havets yta steg, nådde den mer eller mindre högt upp på kontinenterna, beroende på klimaten och den grad, till vilken landisarna förminskade. De strandlinjer och flodterrasser, som då utbildades vid gränserna för transgressionerna, äro samtida vid alla kuster av världshavet. I de förhistoriska bosättningarnas förhållande till dem kunna vi kanske få det säkraste medlet till kronologisk jämförelse mellan arkeologiska skeden på vitt skilda delar av jorden. Såsom tillämpande exempel valdes den postglaciala eustatiska transgressionen.

